

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ
Ш.Ш.УӘЛИХАНОВ АТЫНДАҒЫ ТАРИХ
ЖӘНЕ ЭТНОЛОГИЯ ИНСТИТУТЫ

«EDU.E-HISTORY.KZ»
ЭЛЕКТРОНДЫҚ ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

№ 2(6) шілде-қыркүйек 2016
ISSN 2710-3994

EDU.E-HISTORY.KZ
**электрондық ғылыми
журнал**

2016, № 2(6)

EDU.E-HISTORY.KZ
электронный научный журнал

ISSN 2710-3994

EDU.E-HISTORY.KZ
electronic scientific journal

2016, № 2(6)

Құрылтайшы:

Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті
Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Бас редактор

Қабылдинов Зиябек Ермұханұлы

Редакциялық алқа:

Р. Абдуллаев (Өзбекстан), Н. Аблажей (Ресей), Б. Аяған, М. Әбусейітова, С. Әжіғали,
Н. Әлімбай, Б. Байтанаев, Қ. Жұмағұлов, Ғ. Кенжебаев, Б. Көмеков,
Мансура-Хайдар (Үндістан), Р. Масов (Тәжікстан), Ә. Мұқтар, В. Плоских (Қырғызстан),
Ю. Петров (Ресей), О. Смағұлов, Сон Ен Хун (Оңтүстік Корея), Е. Сыдықов,
У. Фиерман (АҚШ), А. Чубарьян (Ресей)

Жауапты редактор:

З. Төленова

Редактор:

Р. Көбеев

Редакцияның мекен-жайы:

050100, Қазақстан Республикасы,

Алматы қ.,

Шевченко көшесі, 28,

Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты,

«Edu.e-history.kz»

электрондық ғылыми журналының редакциясы

Телефон: +7(727)272-47-59

E-mail: edu.history@bk.ru

Электрондық мекен-жай: <https://edu.e-history.kz/>

Ғылыми журнал Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің
Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде 2014 ж. 29 қазанында тіркелген.
Тіркеу нөмірі № 14602-ИА. Жылына 4 рет жарияланады (электронды нұсқада).

Мақалаларды қайта бастырып жариялағанда, микрофильмге және басқа да көшірмелерге түсіргенде
міндетті түрде журналға сілтеме жасау қажет.

Учредитель и издатель:

РГП на ПХВ «Институт истории и этнологии им.Ч.Ч. Валиханова»
Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан

Главный редактор

Кабульдинов Зиябек Ермуханович

Редакционная коллегия:

Р. Абдуллаев (Узбекистан), Н. Аблажей (Россия), Б. Аяган, М. Абусейтова, С. Ажигали,
Н. Алимбай, Б. Байтанаев, К. Жумагулов, Г. Кенжебаев, Б. Комеков,
Мансура-Хайдар (Индия), Р. Масов (Таджикистан), А. Муктар, В. Плоских (Кыргызстан),
Ю. Петров (Россия), О. Смагулов, Сон Ён Хун (Южная Корея), Е. Сыдыков,
У. Фиерман (США), А. Чубарьян (Россия)

Ответственный редактор:

З. Толенова

Редактор:

Р. Кубеев

Адрес редакции:

050010, Республика Казахстан,
г. Алматы,
ул. Шевченко, 28.

Институт истории и этнологии имени Ч.Ч. Валиханова,
«Edu.e-history.kz»

Редакция электронного научного журнала

Телефон: +7(727)272-47-59

E-mail: edu.history@bk.ru

Сайт журнала: <https://edu.e-history.kz/>

Научный журнал зарегистрирован в Комитете связи, информатизации и информации Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан, свидетельство о регистрации:
№ 14602-ИА от 29.10.2014 г. Публикуется 4 раза в год (в электронном формате).

При повторной публикации статей, съемке на микрофильмах и других копиях необходимо обязательно ссылаться на журнал.

Founder and publisher:

RSE on REM "Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology"
of the Committee of Science of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan

Editor-in-chief:

Kabuldinov Ziabek Ermukhanovich

Editorial board:

R. Abdullaev (Uzbekistan), N. Ablazhey (Russia), B. Ayagan, M. Abuseyitova, S. Azhigali,
N. Alimbai, B. Baitanaev, K. Zhumagulov, G. Kenzhebaev, B. Komekov,
Mansura-Khaidar (India), R. Masov (Tajikistan), A. Muktar, V. Ploskikh (Kyrgyzstan),
Y. Petrov (Russia), O. Smagulov, Song Yong Hoon (South Korea), E. Sydykov,
W. Fierman (USA), A. Chubaryan (Russia)

Executive editor:

Z. Tolenova

Editor:

R. Kobeev

Editorial address:

050010, Republic of Kazakhstan,
Almaty,

28 Shevchenko Str.

Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology,

«Edu.e-history.kz»

Editorial electronic scientific journal

Phone: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

E-mail: edu.history@bk.ru

Journal website: <https://edu.e-history.kz/>

The scientific journal is registered at the Committee for Communications, Informatization and Information of the
Ministry for Investments and Development of the Republic of Kazakhstan, r
egistration certificate:

No. 14602-IA dated October 29, 2014. The journal is published 4 times a year (in electronic format).

When re-publishing articles, shooting on microfilm and other copies, it is necessary to refer to the journal.

ҒТАХР / МРНТИ / IRSTI 03.20.
 ӘОЖ / УДК / UDK 94(3)

ЖЕТІСУ ОБЛЫСЫНДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК ЖАҒДАЙ, ОНЫҢ ТҰРҒЫНДАРДЫҢ КҮНДЕЛІКТІ ӨМІРІНЕ ӘСЕРІ: ДЕНСАУЛЫҒЫ, ЕМДЕУ ШАРАЛАРЫ (1867-1917ЖЖ) (ВЕРНЫЙ УЕЗІ БОЙЫНША)

Бисембаева Л.А.

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, PhD докторант

Аңдатпа. Бұл мақалада патшалық отарлық билік үстемдік жүргізген XIX ғасырдың II жартысы мен XX ғасырдың бас кезіндегі Жетісу облысындағы халықтың әлеуметтік жағдайы баяндалады. Патша үкіметінің Жетісу өлкесінде жүргізген отарлық саясатының салдарынан өңір халқының ұлттық құрамының өзгеріске түсуі, бұрын белгісіз болып келген ауру түрлерінің пайда болып, асқынып кетуі, жұқпалы ауруларды емдеудегі халық емшілері мен орыс медицинасы туралы сөз болады. Мақаланың мақсаты – өз жерінде қорғансыз болып қалған қазақ халқының күнделікті өмірін халықтың денсаулығы тұрғысынан ашып көрсету. Мақалада өлкеде пайда болған ауру түрлері сарапталады және оларды емдеу жолдарына сипаттама беріледі. Жұмыс пәнаралық байланыста жазылғандықтан тарих, әлеуметтану, саясаттану ғылымдары салаларының мамандары үшін пайдалы болып табылады.

Түйін сөздер: Отарлау саясаты, патша үкіметі, Жетісу облысы, Верный уезі, аурулар, орыс медицинасы, дәрігерлік көмек, халық емшілері, дәрілік шөптер.

СОЦИАЛЬНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ В СЕМИРЕЧЕНСКОЙ ОБЛАСТИ, ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ПОВСЕДНЕВНУЮ ЖИЗНЬ НАСЕЛЕНИЯ: ЗДОРОВЬЯ, ПУТИ ЛЕЧЕНИЯ (1867-1917) (ПО ВЕРНЕНСКОМУ УЕЗДУ)

Бисембаева Л.А.

Казахский национальный педагогический университет им. Абая, PhD докторант

Аннотация. В этой статье рассматриваются вопросы о том как царская колониальная власть проводила свое превосходство во второй половине XIX века и в начале XX века в Семиречье, о социальном положении народа. В Семиреченской области изменился национальный состав жителей, из-за этого появились болезни, перешедшие в осложненные стадии болезни, как лечили инфекционные болезни народные целители и врачи, об этом и будет идти речь в статье. Цель статьи - открыто показать как казахской народ в своей земле оказался беззащитным и как это повлияло на повседневный жизнь и на здоровье народа. В статье рассматриваются виды болезни которые появились и пути лечение. Это работа может быть полезным для историков, социологов, политиков.

Ключевые слова: Колониальная политика, царское правительство, Семиреченская область, уезд Верный, болезни, русская медицина, медицинская помощь, народные целители и лекарственные травы.

THE SOCIAL SITUATION IN THE REGION SEMIRECHYE, ITS IMPACT ON THE DAILY LIFE OF THE POPULATION: HEALTH, THE WAY OF TREATMENT (1867-1917) (ON THE VERNY UYEZD)

Bissembayeva L.

Kazakh National Pedagogical University named after Abai. PhD student

Abstract. This article reports on how the royal colonial authorities conducted their superiority in the second half of the nineteenth century and early twentieth century in the Semirechye on the social situation of the people. In the area of harm Semirechye of tsarist colonial power, changed the composition of the nationality of the people, because of this there appeared the disappeared disease, have fallen into the complicated stage of the disease is treated infectious diseases, traditional healers and medicine of the Russian people, and this will be discussed in the article. Purpose of the article - to show how openly the Kazakh people in their daily life in their own land was defenseless and how it affected people's health. The article discusses the types of illnesses that have appeared and the way treatment. This work may be useful for historians, sociologists, politicians, as it covers the humanities and inter subjects.

Keywords: colonization policy of the tsarist government, the region Semirechye, DC True, illness, Russian medicine, s medical aid, healers and herbs.

Патша үкіметінің XIX ғасырдың II жартысы мен XX ғасырдың бас кезінде жүргізген отарлық саясаты қазақ халықының басына зор қиыншылықтар әкелген болатын. Қазақ халқы саяси тәуелсіздігінен айырылып, ата-бабасының мекенінен ығыстырылды және халықтың ұлттық құрамы өзгеріске ұшырады. Бұл үдеріс бүкіл қазақ жерімен бірге Жетісу өңірінің Верный уезіндегі халықты да қамтығаны белгілі. Тұрғындардың ұлттық құрамының өзгеруі саяси-экономикалық қиындықтармен бірге өз кезегінде әлеуметтік қиындықтарды да туғызды. Сондай қиындықтардың бірі санитарлық-гигиеналық жағдайдың нашарлығы салдарынан шешек, мерез т.б. жұқпалы аурулардың асқынып кетуі еді.

Жұқпалы аурулардың таралуы өңірдегі патшалық билік үшін күтпеген жағдай еді және олардың өлкедегі саясатына да кедергі келтіретін еді. Сондықтан да жергілікті билік мемлекетке қанша шығын келтіретініне қарамастан, жағдайды назардан тыс қалдырмай, бақылауда ұстауға тырысты. Осыған байланысты әскери-медициналық инспектор жыл сайынғы есебінде Түркістан өлкесінің санитарлық жағдайы мен ондағы орыс дәрігерлерінің қызметі туралы хабардар етіп тұрды.

Жетісу облысы бойынша 7750 аурудың 7503-і жазылып, 47-сі өлген. Түркістан өлкесі әртүрлі халықтардан тұрды, жергілікті халық көп жағдайда тәуіптердің көмегіне жүгінген. Дәрігер көмегіне жүгінетіндердің көпшілігі безгек (лихородка) және жұқпалы аурулармен ауырғандар болатын. Безгекті емдейтін хининнің жетіспеуі дәрігерлерге қолбайлау болды. Дәрігер көмегіне көп жүгінген келесі ауру түрлері – жыныстық қатынас арқылы жұғатын венерологиялық аурулар, көз және буын аурулары (ревматизм). Көз ауруы мен буын ауруының асқынуына тұрғын үйлердегі гигиеналық жағдайдың сақталмауы себеп болса, мен ойық жаралардың пайда болуына нашар тамақтану себеп болды. Денесін таза ұстамау қотыр мен созылмалы жаралардың пайда болуына алып келді. Мысалы: 1877 жылы Жетісу облысының Верный уезінде шешек және қызылша аурулары таралады. Шешек індеті өте күшті болып, көптеген балалар соқыр, саңырау болып қалады. Верный уезі бойынша шешекпен ауырған 2025 адам дәрігер көмегіне жүгінген [1].

Шешек ауруының қазақтарда қорқыныш тудырғаны соншалық, оны ең жаман ауру деп есептеді. Шешекпен ауырған адамдарды жалғыз немесе ауырған бірнеше адамды бірге қалдырып,

өздері аулақ көшіп кетіп, аурулар айдалада көмексіз қалған. Балаларын қимаған әйелдерді күйеулері күшпен көндіріп отырған. Шешекке қарсы егушілердің құралдарын тартып алып, енді қайтып бұнымен айналыспайтындай етіп қорқытқан. Қазақтардан не үшін қарсылық көрсететіндерін сұраған кезде «мұсылман мен орыс қанын араластыру күнә» деп жауап берген.

Бұдан XIX ғасырдың аяғында қазақтар арасында мұсылман діні мен молдалардың ықпалының күшті болғандығын көреміз. Қазақ жеріне келген қоныс аударушылардың діні мен өмір сүру әдеттерінің жергілікті халықтың дәстүрі мен дініне қарама-қайшы екенін көрген қарапайым халық, оның емдеу әдістеріне де үрке қарады. Бұл-бір жағынан, қалыпты құбылыс болғанымен, екінші жағынан, аурудың соншалықты қауіптілігін түсіне алмау немесе жете түсіндірмеу - халықтың, әсіресе, қазақ халқының сан жағынан шығынға ұшырауына әкеліп соқтырғаны сөзсіз. Бұрын, орыс дәрігерлері келгенге дейін, шешекті сарттар емдеген. Олар шешекпен ауырғандарды жинап алып, сұқ саусағы мен бас саусағының ортасынан еккен, одан олардың қолдары ісіп ауырған.

Верныйда дифтерия мен шешек ауруы қатты асқынған. Верный мен Үлкен Алматы станицасын қоса есептегенде дифтерия мен тамақ ауруынан өлгендердің саны (үлкендер, балалар) тамыз айында-20, қыркүйекте-26, қазан айында-43-ке жеткен. Верныйда бұл аурумен ауырған адамдардың 3 тен 2-сі өліп кетіп отырған. Аурудың асқынып кеткені сондай, кедейлерге ауырған кездегі киімін тапсыртып, оның орнына дәрі-дәрмек, залалсыздандыратын құрал-жабдықтар, киімдер беру үшін дифтерияға қарсы Қызыл Крест ұйымының Жетісу жергілікті басқармасы мүшелері мен губернатор жанындағы ерекше тапсырмалармен айналысатын шенділерден құралған арнайы комитет құру қажет болды [2,-195 б.].

Жұқпалы аурулардың асқынғаны соншалық, тіпті Дмитриев шіркеуінің священнигі Владимир Аркадов 1883 жылдың 26 желтоқсанында Верныйдың уездік бастығынан Зайцев пен Маловодный селоларында балалар арасында дифтерияның пайда болуына байланысты шара қолдануын сұрайды. Сонымен бірге қазан айынан желтоқсанға дейін осы селоларда дифтериядан ұл-қызы аралас 44 бала өлгенін, үйлерді аралап көргенінде ауырып жатқан тағы да 5 бала мен бір қарт әйелді көргенін, үйлерде дезинфекция жасайтын құралдардың, тазалықтың жоқтығын байқағанын және бұған селолық биліктің ешқандай көңіл аудармай отырғанын жазады. Осыған байланысты Верныйдың уездік бастығына тапсырма беруін немесе Зайцев селосына дәрігер жіберуін, болмаса дәрігерлік құралдармен қамтамасыз етуін, сонымен бірге оларды мұндай жағдайда қалай пайдалану керектігін көрсететін жауапты адам бөлуін өтініп сұрайды [3, -1-266.].

Верный уезінде дифтерия ауруының асқынып кеткені сондай, оның белгілері жыл бойы байқалып отырған [4, -С.203]. Келесі бір деректерде 1884 жылдың 2 тамызында Верный уездік басқармасына полковник Сапожников 18 шілдеден бері белгісіз ауру пайда болғанын, оны дүнгендер ұнға жатқызып емдеп, кейін ол ұнды халыққа сатып, ауру таратып отырғанын, сол ұнды сатып алған қырғыздар (қазақтар -Б.Л.) арасында қысқа уақыт ішінде 10 адам өлгенін мәлімдейді [3,-76.].

Шешектен де қауіпті ауру мерезбен бастапқыда белгілі бір адамдар ғана ауырса, кейін таралып кетуіне байланысты бүтін ауылдар да ауырып отырған. Орыс билігі бұл аурумен қанша күрессе де, тұрғындар арасына таралып кетуіне тосқауыл бола алмағанын көреміз. Мысалы, Қаскелең өзенінің жоғарғы жағындағы Бекбатыр ауылында 10 киіз үй болса, олардағы бесіктегі баладан бастап қарттарына дейін түгел ауру болған [5].

Қазақтар арасында бұрын кездеспеген мерез ауруы – жыныстық жолмен тарайтын жұқпалы ауру. Мерез әскердегі төменгі шенділердің арасында кеңінен таралып, барлық әскери емдеу орындары осы ауруды жұқтырғандарға толы болды. Соған байланысты енді әйелдердің, оның ішінде жезөкшелердің, олармен байланысы бар еркектердің денсаулығын тез арада тексеру мәселесі көтеріледі. Бұның бәрі мемлекет қазынасына үлкен шығын келтіретініне қарамастан, жергілікті билік бұл шаралардың орындалуын қатаң бақылап отырады [6].

Верный қаласының азаматтық және әскери дәрігерлері аптасына 1 рет Верныйдың қалалық

ауруханасында әйелдер мен жезөкшелерді тексеріп, соңғыларына қатаң шаралар қолданып отырған. Тексерілген әйелдердің ішінен мерез ауруын жұқтырған 7 әйел анықталып, жезөкшелікпен айналысатын 14 әйел тұтқындалған. Ауру жұқтырған әйелдер аурухананың арнайы бөлімдеріне жатқызылған [7,-С.51-52.].

Осыған қарап-ақ, өлкені орыстар билеген тұста қазақ халқының ұлттық тұнығы лайланып, қоғамда азғындық әрекеттер тарала бастады деуге толық негіз бар.

Верныйда 1896 жылы 1 желтоқсанда ақыл-есі ауысқандарға арналған аурухана ашылған. Ол жерде 5 тұрақты төсек, 3 қосымша төсек болды. Ол жерде емделген 20 адамның 2-еуі 15 пен 20 жас аралығында; 14-і 20 мен 50 жас аралығында; ал 4-еуінің жасы 50-ден асып кеткен [7,-53 с.].

1896 жылы 2 сәуірде көз ауруларын тегін емдейтін аурухана ашылған [7, -61 с.].

Верныйдың 15 орынға арналған қалалық ауруханасында әртүрлі ішкі, сыртқы аурулармен стационарлық науқастарды емдеген. Ең көп емделген ауру түрлері:

- венерологиялық-37;
- ішімдіктен улану-29;
- әртүрлі жарақаттар-26;
- іш сүзегі-11.

Осы аталған ауру түрлерінен бөлек өңеш ісігіне байланысты асқазанға фистула (түтік, тұрба) қою, қуықтан тас алу, жақ сүйегінің жансызданған бөлігін алып тастау сияқты ауру түрлеріне ота сәтті жасалған. Бұдан басқа да кіші-гірім 15 ота жасалған. Амбулаториялық ем де жүргізілген [8, -65 с.].

Осы кезеңде қазақтар арасында кеңінен таралған аурулардың келесі бір түрі-котыр ауруы болған. Оған материалдық жағдайы жақсы болыс басқармаларының өзі атүсті қараған.

Өлкені зерттеуге шыққан Жетісу облыстық ұйымдастыру комиссиясы уезге дәрігер және әйелдер дәрігері (акушер) тағайындалатынын, әрі халықты тегін емдейтінін хабарлаған кезде, халық оған қатты қуанған. Орыс дәрігерлерінің көмегіне ерлерге қарағанда әйелдер көбірек жүгініп, көз және жүрек ауруларынан дәрі сұраған [5].

Қазақ жеріне орыс дәрігерлері келгенге дейін, ел ішіндегі ауруларды бақсылар (шамандар) емдеген. Бақсы дегеніміз- шаман дініндегі басты тұлға. Діни культті атқарушы. Бақсылар негізінен көзбайлаушылық, емшілік, болжаушылық, сәуегейшілікпен, жадагершілікпен (жын шақыру) айналысқан. XIX ғасырдан бастап қазақ бақсылығының аясы емдеу, болашақты болжау, жоғалғанды іздеу сияқты функциялармен тарыла түседі [9, -97 б.].

Бақсылардың әлеуметтік өмірдегі орны XIX ғасырдың соңына қарай тіптен тарыла түседі. Олар ірі қоғамдық мерекелерді өткізудегі және құрбандық шалудағы жетекшілік қызметінен айырыла бастайды. Оның себебі 1868 жылғы қазақ даласын билеудің жаңа ережелеріне сәйкес бақсылыққа заң жүзінде тиым салынуынан, екіншіден мұсылманшылықтың өршуінен (молдалар жын шақыру шариятқа қарсы келеді, сондықтан бақсыдан көмек сұрау күнә болады деп уағыз жүргізеді), үшіншіден, қазақ даласына етек жая бастаған орыс медицинасы да бақсылыққа өрелі тұра қарсы болады [9, -99 б.].

Бірақ, біз қарастырып отырған XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасыр басына дейін (тіпті бүгінге дейін), қазақ бақсылығынан қалған негізгі функцияның бірі - емшілік. Өлкеге орыс медицинасы тарала бастағанымен, халық негізінен емшілердің көмегіне сүйенген. Емшілер әртүрлі шөптер мен шөп тамырларымен емдеген. Көптеген дәрілік шөптермен ем жасай білген қазақ халық емшілері ішек құрттарын дермене жусаны арқылы емдеген [10].

Түркістан өлкесінде халық емшілері өсімдіктен жасалған 227 түрлі дәрілік шөптерді пайдаланған. Олардың ішінде 62-сі (апиын, мандрагора, гашиш, т.б.) үнді флорасынан болса, 12-сі хиуалық және қытайлық, 9- бұхарлық, 7-парсылық, 6-арабтық, 4-еуропалық және египеттік өсімдіктерден еді. Халық емшілері сонымен бірге хинин, ашутас, скипидар, тотыяйын, сынап, алмас, т.б. сияқты өте күшті әсер ететін улы дәрілермен де емдеген. Негізінен жергілікті өсімдіктерді де кеңінен қолданды. Мысалы дермене жусаны, қара андыз, саумалдық, қымыздық,

күшала, арша, киік оты, қалампыр, қара бұрыш, долана, қарақат, меңдуана, темекі, ақсырғақ, бозбұға, итмұрын түбірі, мия түбірі, тобылғы, т.б. пайдаланған. Осылармен бірге аюдың, аққудың өті, борсықтың, қаздың, жылқының, қойдың майларымен бірге, малдың жас еті мен сорпасы, қымыз, шұбат, құрт, сары май, сүйек майы, сүт бал, арқар мен маралдың мүйіздерін де қолданды.

Буын аурулары (ревматизм) мен бел шойырлуды (радикулит), бас аурулары мен суық тиюді қазақтар жылы суға отыру, құмға түсу, теріге түсу сияқты әдістермен емдеген [11, -С.185.].

Апиынды медицина саласында қолдану мақсатында оны шетелден тасымал Жетісу облысының Пржевальск, Жаркент, Пішпек, Верный уездерінің жерінде апиын майын алу үшін көкнәр өсіру қолға алына бастайды. Оны өсіруді, түскен өнімді жинап алып, қазынаға түгелдей тапсыруды мойынына алған сенімді адамға ғана рұқсат етті. Апиынды рұқсатсыз, өз бетінше өсірген адамдар қылмыстық жауапкершілікке тартылып, апиын еккен плантациясы өнімімен қоса тәркіленген [12, -С.4].

Апиынды Шелек бойындағы сарттар мекендеген далада қазақтардың өсіріп, оны сатқандығы туралы деректер бар. Заң бойынша оны ауруларға дәрі қылып беретін жерлерде ғана сатуға рұқсат етілген. Одан басқа жерлерде сатса, рұқсат етілгені туралы қағаз керек болған. Осындай заңсыз әрекеттер жиілеп кеткен соң, Колпаковский уезд басшыларына заң бойынша шара қолдану туралы бұйрық шығарады [13,-37 б.].

Ал, өлкеге келіп қызмет жасап жатқан орыс дәрігерлері уездегі ауруларды медициналық жолмен емдеген.

Жоғарыда аталған ауру түрлерімен бірге, Жетісу облысында індетке айналмаса да тырысқақпен (холера) ауырғандар да болған. Жергілікті емшілермен бірге, Бакитыко, Поярков, т.б. орыс дәрігерлері көп еңбек сіңірді [14,-72 б.].

Л.С.Длугошевский Верный уезінің Ұзынағаш селосында тұрғындарға медициналық жәрдем көрсету ісін ұйымдастырған. Пржегодский, И.Е.Сенчиковский сияқты дәрігерлер Верный уезінде қызмет еткен [15,-87-б.].

Жаңа заманмен бірге тұрмысқа енген жаңалықтар қазақтардың ішіп-жейтін азық-түлік тағамдарының құрамын да өзгерткені белгілі. Ол өз кезегінде денсаулыққа әсер еткен факторлардың бірі еді. Құжаттарға қарап отырсақ, біз қарастырып отырған кезеңде тіс дәрігерлерінің қызметіне де сұраныс болғанын байқаймыз. Тіс дәрігерлері ХХ ғасырдың басында-ақ тісті емдеу, пломба қою, жұлу, жасанды тістер қою сияқты қызметтер көрсеткен. Мысалы, тіс дәрігері О.И. Колпаковская-Харина ауруларды күндізгі сағат 10-нан 4-ке дейін қабылдайтынын жарнамалайды. Бұрын әйелдерді босандыру қызметін кіндік кесушілер немесе кіндік шешелер (повивальные бабки) атқарса, енді бұл іспен арнайы білімі бар акушерлер айналыса бастады (бірақ кіндік шешелердің әйелдерді босандыруы мүлдем тоқтады деуге болмайды -Б.Л.). Акушер П.С.Тавлинова ауру әйелдер мен босанатын әйелдерге қызмет көрсеткен [16, -С.4.].

Тіпті, кейбір ауру түрлері үшін қажет дәріні Батыс Еуропа елдерінен алдырып емдеген. Мысалы, буын ауруларын Лондоннан М.Е. Трейзердің атына хат жазып, алдымен қабылдап көру үшін 1-еуін алдырған. Одан ем қонып жатса, келесіде жергілікті дәрігерден немесе дәріханадан алуға болатын болған [17,— қосымшасында].

Верныйдың жоғары лауазымды адамдары ауыра қалса, дәріні Санкт-Петербургтен алдырған [15,-87б.].

Мерез бен безгек ауруларын профессор Эрлихтің «606» дәрісімен емдеген [18, -С.5.].

Верныйда 1900 жылы 15 орындық 1 аурухана, 1 дәрігер, 1 ғана көмекшісі болса, 1913 жылы қалада 2 аурухана, 2 амбулатория, және жүйке ауруларына арналған 30 орындық 1 аурухана, барлығы 30-ға жуық дәрігер жұмыс істеген [15,-87б.].

Граф К.К.Паленнің 1909 жылғы сенаторлық тексеру комиссиясының есебі бойынша Верный уезінің Үлкен Алматы станицасындағы аурухана мен Верный қаласындағы ақыл-есі ауысқандардың ауруханасының жағдайы қанағаттанарлық деп табылса, уездің Казанско-Богородская селосындағы аурухана құрылысы 1907 жылы күзде аяқталғанымен 1909 жылдың

сәуір айында әлі қолдануға берілмегенін айтады. Сонымен бірге, оның іші-сыртынан қарағанда жөндеу көрмей тұрғанына ұзақ уақыт болғанға ұқсайтынын, бөлмелердің сылақтары түсіп қалғанын, одан ағаш қабырғалары көрініп тұрғанын, қабырғаларының жарылып кеткенін, шатыры мен іргетасының дұрыс салынбағанын айтады. Осы құрылысты Верный уездік бастығының көмекшісі, бөлімше дәрігері, жергілікті шіркеу священнигі, Казанско-Богородский селосының старостасы, сонымен бірге облыстық сәулетші Тропаревскийден құралған комитет салғанын, құрылысқа бөлінген 12.000 рубль ақша желге ұшқанын сынға алады [19, -36 с.].

Осыдан-ақ отарлық биліктің елдегі халықтың денсаулығы мен өлкенің әлеуметтік жағдайына немқұрайлы қарағанын аңғаруға болады.

Бірақ, жоғарыда аты аталған қазақ қоғамына аты жат жұқпалы ауруларды тек орыс медицинасы ғана ауыздықтай алатын еді. Өйткені бұрын өлкеде мұндай ауру түрі кездеспегендіктен, оны емдеудің тәжірибесі де жоқ еді.

XIX ғасырдың аяғындағы өңірде орын алған осындай әлеуметтік қиындықтар халықтың тұрмысы мен бірге денсаулығына ғана кері әсер етіп қоймай, сол кездегі қазақ халқының санының азаюына да себепші болды.

Әдебиеттер

- 1 Санитарное состояние Туркестанского края в 1877 г. // Туркестанские ведомости, 1879. – № 23, 12 июня.
- 2 Заметки // Туркестанские ведомости, 1883. – 13 декабря. – №49. – 195 с.
- 3 ҚРОММ. 41-қор, 1-тізбе, 45-іс, Дело об эпидемических заболеваниях в Верненском уезде. – 1-2- бб.; 7 б.
- 4 Заметки // Туркестанские ведомости, 1883, 26-декабря, – №51. – 203 с.
- 5 Балицкий Ю. Заметки о кочевом населении в Верненском уезде (из записки организационных комиссией Семиреченской области) // Туркестанские ведомости, 1873. – 5 февраля. – №6.
- 6 Церкулярь Медицинского департамента министерства внутренних дел. От 11 ноября. №1657 // Туркестанские ведомости, 1883. – 30 августа. – №34.
- 7 Обзор Семиреченской области за 1897 г. – С.51-52; 7; 53; 61.
- 8 Обзор Семиреченской области за 1894 г. – С. 65.
- 9 Абалқасымов Б. Телқоңыр. – Алматы, 1993. – 97; 99-бб.
- 10 Переверзев В.Г. Лекарственная помощь и история становления аптечного дела в Казахстане // Казахстанский фармацевтический вестник. – 2002. – № 21(169).
- 11 Алимбай Н. Муқанов М.С., Аргынбаев Х. Традиционная культура жизнеобеспечения казахов. – Алматы, 1998. – С. 185.
- 12 Семиреченские ведомости, 1917 г. – 24 февраля. – №44. – С.4.
- 13 Түркістан уалаятының газеті. 1870-1882 жж. – Алматы, 2003. – 37-б.
- 14 Галиев В.З. Медицинская деятельность ссыльных революционеров в Казахстане. – Алматы, 1982. – 72-б.
- 15 Жетісу энциклопедиясы. – Алматы, 2004. – 87-б.
- 16 Семиреченские областные ведомости, 1917 г. – 28 февраля. – №47. – С.4.
- 17 Семиреченские областные ведомости, 1911 г. – 14 апреля. – №80. (қосымшасында).
- 18 Семиреченские областные ведомости, 1911 г. – 25 марта. – №67. – С.5.
- 19 Отчет по ревизии Туркестанского края произведенной по высочайшему повелению Сенатором Гофмейстером Графом К.К.Паленом. – СПб., 1910. – Т.4. Областное управление. – 36 с.

МАЗМҰНЫ

Ақынова А.П. ВИЗАНТИЯ ИМПЕРИЯСЫ ЖӘНЕ ҒҰНДАР (IV-V ғғ).....	8
Алмағамбетова А.М. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ТҮРКІ ХАЛЫҚТАРЫ ШЕТЕЛДІК ЗЕРТТЕУЛЕРДЕ.....	13
Амиров Е.Ш. ЖЕТІСУДЫҢ САҚ-ҮЙСІН КЕЗІНДЕГІ ХАЛЫҒЫНЫҢ ӘСКЕРИ ІС ЖӘНЕ ШАРУАШЫЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІГІ ТУРАЛЫ (ҚАРАТУМА ҚОРЫМЫНЫҢ МАТЕРИАЛДАРЫ БОЙЫНША).....	20
Атығаев Н.А. Б.Ғ. АЯҒАННЫҢ «РАССВЕТЫ И СУМЕРКИ КАЗАХСКОЙ СТЕПИ» КІТАБЫ ТУРАЛЫ.....	27
Атығаев Н.А. ТАҒЫ ДА Б.Ғ. АЯҒАН КІТАБЫ ТУРАЛЫ.....	40
Ахмади Л. ЮНЕСКО АУҒАНЫСТАНДАҒЫ ӘЛЕМДІК МҰРАЛАРЫН САҚТАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	48
Ашимбаева Ф.Е. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚОЛА ДӘУІРІ ЕСКЕРТКІШТЕРІ МЕН БАЙЫРҒЫ КӨШПЕНДІЛЕРДІҢ АРАСЫНДАҒЫ САБАҚТАСТЫҚ.....	55
Бисембаева Л.А. ЖЕТІСУ ОБЛЫСЫНДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК ЖАҒДАЙ, ОНЫҢ ТҮРҒЫНДАРДЫҢ КҮНДЕЛІКТІ ӨМІРІНЕ ӘСЕРІ: ДЕНСАУЛЫҒЫ, ЕМДЕУ ШАРАЛАРЫ (1867-1917жж). (ВЕРНЫЙ УЕЗІ БОЙЫНША).....	60
Досекеева К.А., Ахатаева К.Б. АЛАШ ЗИЯЛЫЛАРЫНЫҢ КӨП САЛАЛЫ ҚЫЗМЕТІНІҢ БІР ҚЫРЫ.....	66
Есжанова Н. ҚАЗАҚСТАН ЭЛЕКТРОНДЫ ҮКІМЕТ: ЖҮЗЕГЕ АСЫРЫЛУЫ ЖӘНЕ ДАМУ БОЛАШАҒЫ.....	72
Жандарбек З. ҚАЗАҚ ШЕЖІРЕЛЕРІНІҢ ПАЙДА БОЛУ ЖӘНЕ ҚАЛЫПТАСУ КЕЗЕҢДЕРІ.....	78
Жетпісбай Н.Ы. АБАТ БАЙТАҚ КЕШЕНІНДЕ ЖЕРЛЕНГЕН АДАМДАРДЫ АНЫҚТАУ ТУРАЛЫ.....	105
Игиликова С.И. СҮЙІНБАЙ БИ.....	115
Искакова Ғ.З., Байдавлетова М.Д., Өскенбай М.Ә. ТҮРКІ ҚАҒАНАТТАРЫНДА ҚАЛЫПТАСҚАН ГЕОГРАФИЯЛЫҚ КЕҢІСТІК ТУРАЛЫ ТҮСІНІК.....	119
Касабулатова Г.М. XIX ҒАСЫРДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ГЕОГРАФИЯЛЫҚ-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙЫ. ТАРИХИ ДЕРЕКТЕРДІҢ БОЙЫНША.....	129
Касабулатова Г.М. РАФАЭЛЬ ПАМПЕЛЛИДІҢ «ТҮРКІСТАНҒА САЯХАТ» ЕҢБЕГІНЕ ҚЫСҚАША ШОЛУ.....	134
Ксенжик Г.Н. Ш.Ш. УӘЛИХАНОВ – ОТАНДЫҚ КАРТОГРАФИЯ НЕГІЗІН САЛУШЫ.....	138
Қозғамбаева Г.Б. ҚАЗАҚТЫҢ ДӘСТҮРЛІ ҚАРУ – ЖАРАҚТАРЫ.....	146
Құлсариева С.П., Нұрасылова А. БОЛГАРИЯДАҒЫ ТҮРК ДИАСПОРАСЫ: ЗЕРТТЕУГЕ ТАЛДАМАЛЫҚ ШОЛУ.....	152
Құрманбаева Г.Қ. МӘШҰР ЖҮСІП КӨПЕЙҰЛЫ ҚОЛЖАЗБАЛАРЫНДАҒЫ ҚАЖЫЛЫҚ МӘСЕЛЕСІ.....	159
Мейрманова Г.А. ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ТАМАҚТАНУ ЖҮЙЕСІ ЖӘНЕ СҮТТЕН ЖАСАЛҒАН ТАҒАМДАРҒА СИПАТТАМА (САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ).....	165
Мейрманова Г.А. ФАЛЕРИСТИКА ҒЫЛЫМЫ ТУРАЛЫ.....	171
Мұкатаева Л.К., Сұлтанғазы Г.Ж., Нұрбаев Ж.Е. ОРЫС-АҒЫЛШЫН БАСЕКЕЛЕСТІГІ КОНТЕКСТІНДЕГІ ҚАЗАҚСТАН (XVIII-XIX ғғ.).....	178
Нұғыманов С. 1921-1922 ЖЫЛДАРДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ АШТЫҚ ЖӘНЕ ҰЛТ ЗИЯЛЫЛАРЫ.....	187

Нұртазина М.	
ҚАЗАҚСТАН ҰЛТТЫҚ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЖҮЙЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ АЛҒЫ ШАРТТАРЫ МЕН КЕЗЕҢДЕРІН ТАЛДАУ.....	192
Омарова У.А.	
ЧАМДАРДЫҢ ДІНШІЛДІГІ ЭТНОСЫН САҚТАУ ҚҰРАЛЫ.....	200
Өтепова Г.Е.	
1916 ЖЫЛҒЫ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ОҚИҒАЛАР ТУРАЛЫ ЖАҢА МҰРАҒАТТЫҚ МАТЕРИАЛДАР	209
Өтепова Г.	
РЕСЕЙ ИМПЕРИЯСЫНЫҢ ЗАҢНАМАЛЫҚ АКТІЛЕРІ БОЙЫНША ҚАЗАҚСТАН ТЕРРИТОРИЯСЫНДАҒЫ СОТ ЖҮЙЕСІНІҢ ӨЗГЕРІСТЕРІ ЖӨНІНДЕГІ МӘСЕЛЕЛЕР.....	215
Тасилова Н.А., Тойшубекова Ж.К.	
«ҚЫРҒЫЗДАРДЫҢ (ҚАЗАҚТАРДЫҢ) ЖЕР ПАЙДАЛАНУ МАТЕРИАЛДАРЫ...» - ҚАЗАҚ ШАРУАШЫЛЫҚ ТАРИХЫНЫҢ ДЕРЕК КӨЗІ.....	224
Тұрлыбек А.Е., Жұматаева Д.Н.	
ӘНУАР ПАШАНЫҢ ЭММИГРАЦИЯ ЖӘНЕ БОЛШЕВИКТЕРМЕН ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫ.....	231
Үкібаева Л.Қ.	
ҚАЗАҚСТАН БАСПАСӨЗІ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ ТАРИХТАҒЫ АҚТАҢДАҚТАР.....	242
Хайрулдаева А.М.	
ЗАР ЗАМАН АҚЫНДАРЫ ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ОРТАЗИЯЛЫҚ ЕЛДЕРМЕН ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАРЫ.....	247

СОДЕРЖАНИЕ

Акынова А.П. ВИЗАНТИЙСКАЯ ИМПЕРИЯ И ГУННЫ (IV-V ВЕК).....	8
Алмагамбетова А.М. ЗАРУБЕЖНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ О ТЮРКСКИХ НАРОДАХ КАЗАХСТАНА.....	13
Амиров Е.Ш. О ВОЕННОМ ДЕЛЕ И ХОЗЯЙСТВЕННОЙ СПЕЦИФИКЕ НАСЕЛЕНИЯ ЖЕТЫСУ В САКО-УСУНЬСКИЙ ПЕРИОД (ПО МАТЕРИАЛАМ МОГИЛЬНИКА КАРАТУМА).....	20
Атыгаев Н.А. О КНИГЕ Б.Г. АЯГАНА «РАССВЕТЫ И СУМЕРКИ КАЗАХСКОЙ СТЕПИ».....	27
Атыгаев Н.А. ЕЩЕ РАЗ О КНИГЕ Б.Г. АЯГАНА.....	40
Ахмади Лаик ПРОБЛЕМЫ СОХРАНЕНИЯ ВСЕМИРНОГО НАСЛЕДИЯ ЮНЕСКО В АФГАНИСТАНЕ.....	48
Ашимбаева Ф.Е. ПРЕЕМСТВЕННОСТИ МЕЖДУ АНТИЧНЫХ КОЧЕВНИКОВ И ПАМЯТНИКОВ В ЭПОХУ БРОНЗЫ В КАЗАХСТАНЕ.....	55
Бисембаева Л.А. СОЦИАЛЬНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ В СЕМИРЕЧЕНСКОЙ ОБЛАСТИ, ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ПОВСЕДНЕВНУЮ ЖИЗНЬ НАСЕЛЕНИЯ: ЗДОРОВЬЯ, ПУТИ ЛЕЧЕНИЯ (1867-1917). (ПО ВЕРНЕНСКОМУ УЕЗДУ).....	60
Досекеева К.А., Ахатаева К.Б. ОДНО ИЗ НАПРАВЛЕНИЙ МНОГОПРОФИЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АЛАШСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ.....	66
Есжанова Н. ЭЛЕКТРОННОЕ ПРАВИТЕЛЬСТВО В КАЗАХСТАНЕ: РЕАЛИЗАЦИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	72
Жандарбек З. ИСТОРИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И ФОРМИРОВАНИЕ КАЗАХСКОЙ ГЕНЕАЛОГИИ.....	78
Жетписбай Н.Ы. К ВОПРОСУ ОБ ИДЕНТИФИКАЦИИ ПОГРЕБЕННЫХ В КОМПЛЕКСЕ АБАТ БАЙТАК.....	105
Игиликова С.И. СУЮНБАЙ БИ.....	115
Искакова Г.З., Байдавлетова М.Д., Оскенбай М.А. ПРЕДСТАВЛЕНИЕ О ГЕОГРАФИЧЕСКОЙ СРЕДЕ В ТЮРКСКОМ КАГАНАТЕ.....	119
Касабулатова Г.М. ГЕОГРАФО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ КАЗАХСТАНА В XIX В. ПО ИСТОРИЧЕСКИМ ИСТОЧНИКАМ.....	129
Касабулатова Г.М. КРАТКИЙ ОБЗОР КНИГИ РАФАЭЛЯ ПАМПЕЛЛИЯ «ПУТЕШЕСТВИЕ ПО ТУРКЕСТАНУ».....	134
Ксенжик Г.Н. Ч.Ч. ВАЛИХАНОВ – ОСНОВОПОЛОЖНИК ОТЕЧЕСТВЕННОЙ КАРТОГРАФИИ.....	138
Козгамбаева Г.Б. ТРАДИЦИОННОЕ ОРУЖИЕ КАЗАХОВ.....	146
Кульсариева С.П., Нурасилова А. ТУРЕЦКАЯ ДИАСПОРА БОЛГАРИИ: АНАЛИТИЧЕСКИЙ ОБЗОР ИССЛЕДОВАНИЙ.....	152
Курманбаева Г.К. В ЗНАМЕНИТЫХ РУКОПИСЯХ ИОСИФА ПРОБЛЕМА ПАЛОМНИЧЕСТВА.....	159
Мейрманова Г.А. ТРАДИЦИОННОЕ ПИТАНИЕ У КАЗАХОВ И ОСОБЕННОСТИ МОЛОЧНЫХ ИЗДЕЛИЙ (СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ).....	165
Мейрманова Г.А. О НАУКЕ ФАЛЕРИСТИКЕ.....	171
Мукатаева Л.К., Султангазы Г.Ж., Нурбаев Ж.Е. КАЗАХСТАН В КОНТЕКСТЕ РУССКО-АНГЛИЙСКОГО СОПЕРНИЧЕСТВА (XVIII-XIX ВВ.).....	178
Нугыманов С. ГОЛОД В КАЗАХСТАНЕ 1921-1922 ГГ. И НАЦИОНАЛЬНАЯ ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ.....	187

Нуртазина М.	
АНАЛИЗ ПРЕДПОСЫЛОК И ЭТАПОВ СТАНОВЛЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИННОВАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ КАЗАХСТАНА	192
Омарова У.А.	
РЕЛИГИОЗНАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ ЧАМОВ КАК ИНСТРУМЕНТ СОХРАНЕНИЯ ЭТНИЧНОСТИ.....	200
Отеева Г.Е.	
НОВЫЕ АРХИВНЫЕ МАТЕРИАЛЫ О СОБЫТИЯХ 1916 ГОДА В КАЗАХСТАНЕ.....	209
Отеева Г.Е.	
ВОПРОСЫ ИЗМЕНЕНИЯ СУДЕБНОЙ СИСТЕМЫ НА ТЕРРИТОРИИ КАЗАХСТАНА В ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫХ АКТАХ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ.....	215
Тасилова Н.А., Тойшубекова Ж.К.	
«МАТЕРИАЛЫ ПО КИРГИЗСКОМУ ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЮ...» КАК ИСТОЧНИК ПО ИСТОРИИ КАЗАХСКИХ ХОЗЯЙСТВ.....	224
Тұрлыбек А., Жұматаева Д.Н.	
Эммиграция ЭНВЕР-ПАШИ И ЕГО ОТНОШЕНИЯ С БОЛЬШЕВИКАМИ.....	231
Укибаева Л.К.	
ПРЕССА КАЗАХСТАНА И БЕЛЫЕ ПЯТНА НАЦИОНАЛЬНОЙ ИСТОРИИ.....	242
Хайрулдаева А.М.	
ОТНОШЕНИЯ КАЗАХСТАНА СО СТРАНАМИ ОРФОЗИИ В ТВОРЧЕСТВЕ ЗАР-ЗАМАНСКИХ ПОЭТОВ.....	247

CONTENTS

Akynova A.P. BYZANTINE EMPIRE AND HUNTS (IV-V CENTURY).....	8
Almagambetova A.M. FOREIGN STUDIES ABOUT TURKIC PEOPLES OF KAZAKHSTAN.....	13
Amirov E.Sh. ABOUT MILITARY SCIENCE AND ECONOMIC SPECIFICS OF THE POPULATION OF ZHETYSU DURING THE SAKA-WUSUN PERIOD (ON MATERIALS OF A BURIAL GROUND OF KARATUMA).....	20
Atygaev N.A. ABOUT THE BOOK OF B.G. AYAGAN "DUNRISES AND DUSK OF THE KAZAKH STEPPE".....	27
Atygaev N.A. ONCE AGAIN ABOUT THE BOOK B.G. AYAGANA.....	40
Ahmadi L. PROBLEMS OF CONSERVATION OF WORLD HERITAGE IN AFGHANISTAN UNESCO.....	48
Ashymbaeva F.E. CONTINUITY BETWEEN ANTIQUE NOMADS AND MONUMENTS DURING A BRONZE ERA IN KAZAKHSTAN.....	55
Bissembayeva L. THE SOCIAL SITUATION IN THE REGION SEMIRECHYE, ITS IMPACT ON THE DAILY LIFE OF THE POPULATION: HEALTH, THE WAY OF TREATMENT (1867-1917). (ON THE VERNY UYEZD).....	60
Dosekeeva K.A., Ahataeva K.B. ONE OF DIRECTION OF MULTI-FIELD ACTIVITY OF ALASH INTELLIGENTSIA.....	66
Yeszhanova N. E-GOVERNMENT IN KAZAKHSTAN: REALIZATION AND PROSPECTS.....	72
Zhandarbek Z. THE HISTORY OF ORIGIN AND FORMATION OF THE KAZAKH GENEALOGY.....	78
Zhetpisbay N.Y. ON THE IDENTIFICATION OF PERSONS BURIED IN THE ABAT BAYTAK COMPLEX.....	105
Igilikova S.I. SUYINBAY BI.....	115
Iskakova G.Z., Baydavletova M.D., Oskembay M.A. THE IDEA OF THE GEOGRAPHICAL ENVIRONMENT IN THE TURKIC KHAGANATE.....	119
Kasabulatova G. M. GEOGRAPHICAL AND ECONOMIC POSITION OF KAZAKHSTAN IN THE XIX CENTURY. ACCORDING TO HISTORICAL SOURCES.....	129
Kasabulatova G.M. BRIEF REVIEW OF BOOK RAPHAEL PAMPELLIY «JOURNEY ACROSS TURKESTAN».....	134
Ksenzhih G.N. Ch.Ch. VALIKHANOV – THE FOUNDER OF DOMESTIC CARTOGRAPHY.....	138
Kozgambaeva G.B. TRADITIONAL WEAPON OF KAZAKHS.....	146
Kulsariyeva S.P., Nurasilova A. THE TURKISH DIASPORA IN BULGARIA: AN ANALYTICAL REVIEW OF RESEARCH.....	152
Kurmanbayeva G.K. THE ISSUE OF HAJJ IN THE WRITINGS OF MASHKHUR ZHUSSUP KOPEYULY.....	159
Meirmanova G.A. NUTRITION SYSTEM OF THE KAZAKH PEOPLE AND DESCRIPTION OF DAIRY FOODS (COMPARATIVE ANALYSIS).....	165
Meirmanova G.A. ON THE SCIENCE OF PHALERISTICS.....	171
Mukataeva L.K., Sultangazy G.Zh., Nurbayev Zh. E. KAZAKHSTAN IN THE CONTEXT OF RUSSIAN AND ENGLISH COMPETITION (XVIII-XIX).....	178
Nugymanov S. FAMINE IN KAZAKHSTAN OF 1921-1922 AND THE NATIONAL INTELLIGENTSIA.....	187

Nurtazina M.	
ANALYSIS OF PREREQUISITES AND STAGES FOR THE FORMATION OF THE NATIONAL INNOVATIVE SYSTEM OF KAZAKHSTAN.....	192
Omarova U.A.	
RELIGIOUS IDENTITY CHAM AS A TOOL FOR PRESERVATION OF ETHNICITY.....	200
Otepova G.	
NEW ARCHIVAL MATERIALS ABOUT THE EVENTS OF 1916 IN KAZAKHSTAN.....	209
Otepova G.	
THE ISSUES OF CHANGES IN THE JUDICIAL SYSTEM ON THE TERRITORY OF KAZAKHSTAN IN THE LEGISLATIVE ACTS OF THE RUSSIAN EMPIRE.....	215
Tasylova N., Toyshubekova Zh.	
«MATERIALS ON THE KYRGYZ (KAZAKH) LAND USE» AS THE SOURCE FOR HISTORY OF KAZAKH FARMS.....	224
Turlybek A., Zhumatayeva D.	
IMMIGRATION OF ENVER PASHA AND HIS RELATION WITH BOLSHEVIKS.....	231
Ukibayeva L.K.	
THE MEDIA OF KAZAKHSTAN AND WHITE SPOTS OF THE NATIONAL HISTORY.....	242
Khairuldaeva A.M.	
RELATIONS OF KAZAKHSTAN WITH ORTHOSIA COUNTRIES IN THE WORKS OF ZAR ZAMAN POETS.....	247

EDU.E-HISTORY.KZ

электрондық ғылыми журналы 2016. 2(6)

Бас редактор:
Қабылдинов З.Е.

Компьютерде беттеген:
Зикирбаева В.С.

Жарияланған күні: 30.06.2016.
Пішімі 70x100/16. Баспа табағы 26,6.

Құрылтайшысы және баспагері:
Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті
Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
ШЖҚ РМК

Редакция мен баспаның мекен-жайы:
050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй
ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
ШЖҚ РМКТел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

Е-mail: edu.history@bk.ru.
Журнал сайты: <https://edu.e-history.kz>

Ш.Ш. Уәлиханов ат. ТжЭИ басылған:
050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй